

Dokumentacja konserwatorska

Dzwonnica loretańska drewniana- „Skoczyki”

Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

Opracowanie:

Jabłonka, sierpień 2023r.

Dokumentacja konserwatorska

1. Dane ogólne

1.1 Lokalizacja

1.2 Stan prawny

2. Informacje historyczne

2.1 Zarys historii

2.2 Opis inwentaryzacyjny

3. Stan zachowania

3.1 Stan techniczny

3.2 Analiza przyczyn zniszczenia

4. Program prac konserwatorskich

4.1 Wnioski i wytyczne konserwatorskie

4.2 Zalecenia technologiczne

Zestawienie ważniejszych materiałów:

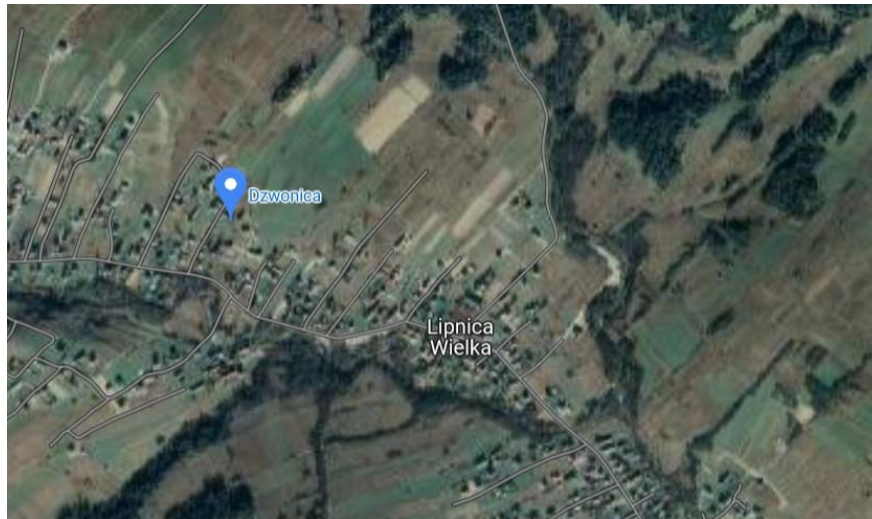
- Ikonografia

- Bibliografia

1. Dane ogólne

1.1 Lokalizacja

Dzwonnica usytuowana na wzniesieniu w środkowej części wsi, w znacznym oddaleniu na wschód od głównej drogi. Dzwonnica zlokalizowana jest na działce ewidencyjnej nr 6097, 6095.

1.2 Stan prawny

Obiekt położony na działce ewidencyjnej nr 6097 stanowiącej własność Państwa Małgorzaty i Dariusza Karaś oraz działce ewidencyjnej nr 6095 stanowiącej własność Państwa Elżbiety i Romana Kucek. Obiekt jest wpisany do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Lipnica Wielka (GEZ). Obszar działki ewidencyjnej nie jest objęty Archeologicznym Zdjęciem Polski (AZP).

2. Informacje historyczne

2.1 Zarys historii

Kult Matki Bożej Loretańskiej i zwyczaj budowania replik Świętego Domku z Loreto rozpowszechnił się w Polsce w XVII w. i trwał przez cały wiek XVIII. W tym czasie coraz liczniejsze były też pielgrzymki do Loreto, z których przywożono m.in. dzwonki mające odpędzać złe moce, a także rozpędzać chmury burzowe i powstrzymywać związane z nimi nieszczęścia. W tym samym czasie w świątyniach jeden dzwon, zazwyczaj najmniejszy, poświęcany był niekiedy w intencji zażegnania żywiołów. Miał nawet nieraz napis fulgura frango czyli „rozłamuję pioruny”. Władze kościelne starały się stopniowo eliminować wiarę w cudowną moc przedmiotów, w amulety i talizmany, dlatego w końcu zakazano używania dzwonów kościelnych do rozpędzania burzy. Nie wyeliminowało to jednak ludowej wiary w cudowną moc dzwonków loretańskich i w XVIII w. zaczęto budować po wsiach dzwonnice

z dzwonami poświęconymi Matce Bożej Loretańskiej. Ich głos miał nie tylko ostrzegać przed pożarem – ludzie wierzyli, że dzwonek loretański odstrasza płanetników – złe duchy ściągające z nieba pioruny i grad. Z czasem przypominał on również o odmawianiu modlitwy „Anioł Pański”, wzywał ponadto do gaszenia pożaru oraz na codzienne nabożeństwa majowe i różańcowe. Większość z nich została zbudowana w XIX w. lub na początku XX stulecia. Wiele dzwonnicy loretańskich, zwanych też burzówkami, istnieje tam do dziś.

Zwyczaj rozpędzania chmur burzowych i gradowych przy pomocy głosu dzwonów był i nadal jest jeszcze rozpowszechniony w kulturze ludowej na terenie Polski. Chmury burzowe odgania się dzwonkiem loretańskim zawieszonym m.in. na wieży- dzwonnicy. Zachowały się jeszcze takie dzwonnice m.in. na terenie Polskiej Orawy oraz Podhala. Różnią się one nieco formą i konstrukcją. Dzwonnice orawskie są przysadziste, często konstrukcji zrębowej w dolnej części, a słupowej w górnej. Dzwonnice na Podhalu są bardziej smukła i wyłącznie w konstrukcji słupowej. Forma architektoniczna zależy przede wszystkim od typu. Dzwonnice orawskie to dzwonnice z izbicą pozorną, o stosunkowo małej pochyłości ścian, całe zabudowane, stąd wrażenie przysadzistości. Dzwonnice podhalańskie to głównie dzwonnice z izbicą nadbudowaną. Posiadają w dolnej części pochyłe ściany rozszerzające się ku dołowi, a u góry wieżyczkę izbicę- o ścianach prostych.

Dzwonnice były niegdyś bardzo popularne na całej Orawie, Spiszu i Podhalu. W Lipnicy Wielkiej po sposobie dzwonienia można było rozpoznać wiek i stan cywilny zmarłego.

Dzwonniczek używano, dzwoniąc na Anioł Pański. Dzwonnica alarmowała również o pożarze. Ciekawym zwyczajem było także dzwonienie „na burzę”. Mieszkańcy wierzyli, że dźwięk dzwonu ochroni ich przed szkodami wywołanymi przez burze gradowe, ponadto pozwoli zebrać siano z pól przed nadciągającym deszczem.

Takie budowle jak dzwonniczki loretańskie znajdowały się w wielu miejscach krajobrazu dawnej Orawy. W Lipnicy Wielkiej zachowały się w Murowanicy, Skoczyskach, Przywarówce i Kiczorach.

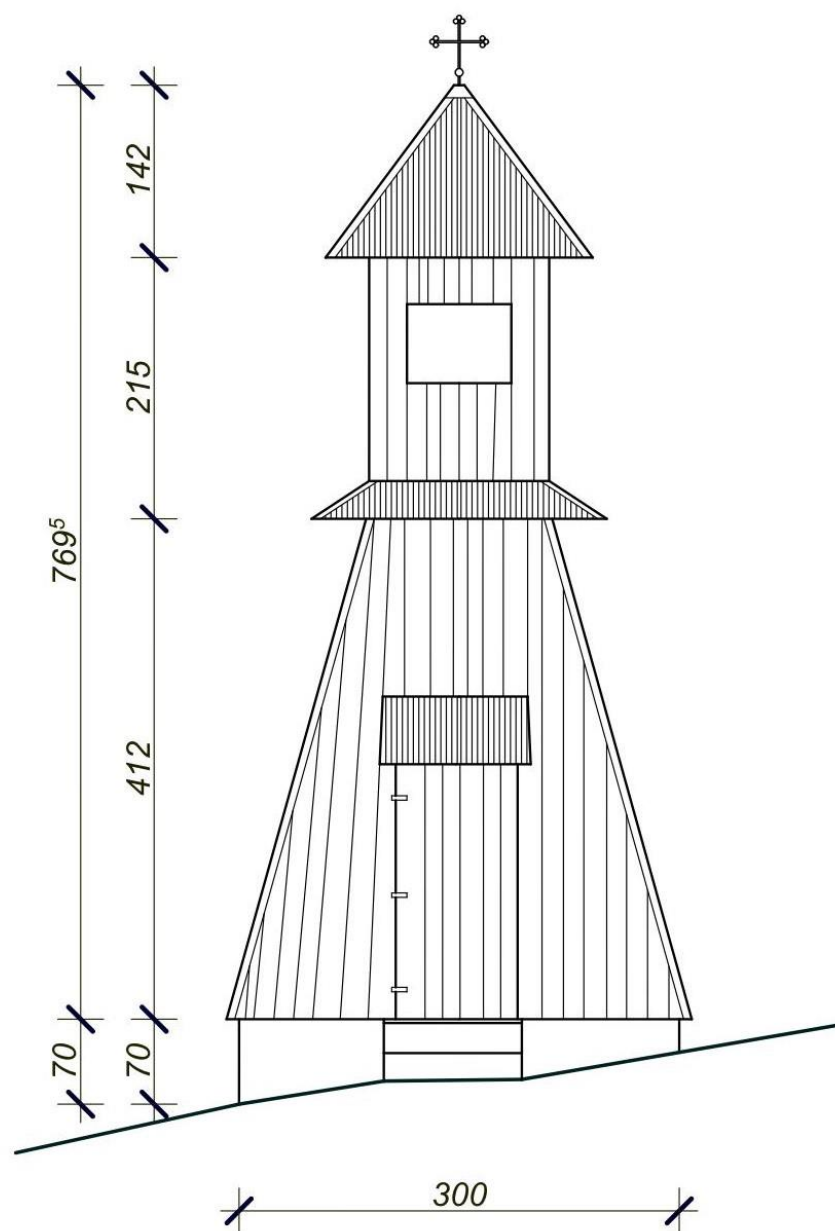
Dzwonnica Loretańska „Skoczyki” w Lipnicy Wielkiej powstała prawdopodobnie pocz. XXw. Obiekt ma konstrukcję słupową z niewielkim daszkiem ochraniającym mały dzwonek, do którego zamocowana jest lina służąca do wprawiania dzwonu w ruch. Cała konstrukcja jest oszalowana deskami. Zachowana dzwonnica posadowiona jest na fundamencie z kamieni, obetonowanym. Po fundamencie i stanie technicznym deskowania można wnioskować, że co jakiś czas są prowadzone przy niej prace zabezpieczające.

2.2 Opis inwentaryzacyjny

Dzwonnica drewniana, na rzucie w kształcie kwadratu o wymiarach 3,0 x 3,0m, konstrukcji drewnianej słupowej, dwukondygnacyjna. Wejście od strony południa. Fundament kamienny obetonowany. Konstrukcję zasadniczą stanowią 4 słupy wpuszczone w drewnianą podwalinę, przechodzące przez całą wysokość. Ściany w 2/3 wysokości poszerzające się ku dołowi tworzą w dolnej kondygnacji szeroki, obiegający fartuch. Górna kondygnacja wydzielona zadaszeniem z otworami głosowymi. Ściany zewnętrzne szalowane w układzie pionowym na styk. Górna kondygnacja nakryta daszkiem namiotowym z blachy trapezowej zwieńczonym metalowym kutym krzyżem. Wewnątrz dzwonnicy dzwonek loretański nieustalonego odlewu.

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

Ogólne wymiary dzwonnicy

3. Stan zachowania

3.1 Stan techniczny

Ogólnie stan techniczny dzwonnicy można określić za dostateczny. W najgorszym stanie znajduje się fundament oraz deskowanie elewacji.

Deski elewacyjne są porażone i zniszczone przez grzyby- wroślaka rzędownego (*Trametes serialis*), grzyba domowego z II grupy szkodliwości oraz grzyby z rodziny *Chaetomium globosum*. Dodatkowo porośnięte mchem i złuszczejącą się farbą. Widoczne zniszczenie i ubytki w dolnych partiach deskowania.

Fundament kamienny, obetonowany, zapewnia dostateczne posadowienie i statykę. Jednakże ze względu na pograżenie w ziemi widoczne są ubytki i wykruszenia betonu oraz stopnie prowadzących do wejścia.

Konstrukcja słupowa w dobrym stanie, nie wymaga dodatkowych prac ciesielskich.

Podłoga drewniana w formie podestów z widocznymi brakami do wymiany.

Pokrycie dachowe z blachy trapezowej z widocznymi rdzawymi zaciekami.

3.2 Analiza przyczyn zniszczenia

Stan techniczny spowodowany jest przede wszystkim czynnikami atmosferycznymi, biologicznymi i chemicznymi (ABC). Z czynników biologicznych najgroźniejsze są przede wszystkim grzyby domowe, powodujące rozkład drewna oraz glony mające wpływ na estetykę obiektu.

Niesprzyjający czynnikiem jest nadmierny rozwój roślinności wokół obiektu powodującej zawilgocenie deskowania.

Żelazny kuty krzyż wykazuje oznaki korozji.

4. Program prac konserwatorskich

4.1 Wnioski i wytyczne konserwatorskie

Elementy dzwonnicy należy głównie poddać zabiegom impregnacyjnym, renowacyjnym z wymianą części zdegradowanych elementów deskowania, remontem fundamentów oraz wymianie pokrycia dachowego. Program prac konserwatorskich winien obejmować:

- Usunięcie roślinności niskiej w bezpośrednim sąsiedztwie fundamentu i wykonanie opaski uszczelniającej wokół niego z kamienia łamanego szerokości ok. 50 cm, w celu wyeliminowania w przyszłości rozwoju niskiej roślinności;
- Przycięcie roślinności wysokiej w bezpośrednim otoczeniu, powodującej zawilgocenie ścian dzwonnicy;

- Uzupełnienie ubytków i pęknięć fundamentu oraz schodów zewnętrznych od strony wschodniej;
- Wykonanie okładziny fundamentu z kamienia naturalnego,
- Wymianę części deskowania (zdegradowane deski szalunkowe) wraz z impregnacją;
- Mechaniczne oczyszczenie na sucho powierzchni drzwi oraz deskowania przy użyciu szczoteczek stalowych;
- Dezynfekcję i impregnację całej oczyszczonej powierzchni drewna preparatami specjalistycznymi, bezbarwnymi;
- Wymiana pojedynczych, zdegradowanych elementów konstrukcji słupowej wewnątrz obiektu,
- Zabezpieczenie preparatami ppoż. drewnianej konstrukcji słupowej wewnątrz obiektu metodą oprysku;
- Wymianę pokrycia dachowego z blachy trapezowej na obu daszkach oraz nad wejściem na gont drewniany¹ (zgodnie z postulatami konserwatorskimi zawartymi w białej karcie sporządzonej dla przedmiotowego obiektu) wraz z impregnacją
- Wymiana drewnianej podłogi wewnątrz dzwonnicy;
- Oczyszczenie mechaniczne i ew. chemiczne żelaznego krzyża z produktów korozji;
- Konserwacja, odnowienie dzwonu;

4.2 Zalecenia technologiczne

Do prac konserwatorskich zaleca się następujące preparaty:

- Dezynfekcję drzwi i desek przeprowadzić preparatem przeznaczonym do dezynfekcji powtarzając zabieg co ok. 1-3 godz.
- Impregnację desek i gontów wykonać preparatem do impregnacji, powtarzając zabieg dwukrotnie co 2-3 godz.;
- Drzwi zaimpregnować impregnatem do drewna metodą dwukrotnego smarowania;
- Oprysk konstrukcji słupowej oraz drabin przeprowadzić odpowiednim roztworem wodnym specjalnego preparatu (3-krotne smarowanie) lub żelem (1-krotne smarowanie);
- Oczyszczenie żelaznego krzyża można wspomóc odpowiednim preparatem, a następnie posmarować farbą antykorozyjną, niewymagającą dokładnego oczyszczenia z rdzy a nawierzchniowo dowolną farbą w kolorze grafitowym lub w kolorze grafitowy młotkowy lub w kolorze szary grafitowy.

UWAGA! Może być wykorzystana inna technologia zapewniająca realizację powyższego programu konserwatorskiego.

Opracował:

¹ Biała Karta dla dzwonnicy wiejskiej II sporządzona przez mgr M. Kornecki z 1977r.

Jabłonka, sierpień 2023r.

Zestawienie ważniejszych materiałów:

Ikonografia

- Widok dzwonnicy, Karta Gminnej Ewidencji Zabytków
- Fotografie własne

Bibliografia

- B. Janowska: *Drewniane dzwonnice do odganiania chmry burzowych*. „Rocznik Podhalański” T.7: 1997, s.185-202
- Cz. Witkowski: *Sposoby zwalczania burz i gradów przez chłopów w województwie krakowskim. Wierzenia i praktyki z końca XIXw. I połowy XXw.* „Rocznik Muzeum Etnograficznego w Krakowie” 2: 1967, s.133-151.
- J. Młodziejowski: *Moja tatrzańska symfonia. Glosa o dzwoniczkach*. Kraków 1981, s.228-230
- J. Młodziejowski: *Orawą...Podhalem...Spiszem...Gawęda Krajoznawcza*. Warszawa 1983, s.31.
- K. Kowalczyk, D Palaczyk: *Lipnica Wielka na Orawie 1991-2016*, Wyd. PiK 2016
- <https://turysci.lipnicawielka.pl/dzwonnica-murowanica/>
- <http://p7.zelnet.net/loreto/Dzwonnice/ID/111/Lipnica-Wielka-gm-Lipnica-Wielka-woj-maopolskie>

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

1. Widok od strony wschodniej. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

2. Widok od strony południowej. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

3. Widok od strony zachodniej. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

4. Widok od strony północnej. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

5. Górna kondygnacja dzwonnicy. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

6. Wejście do dzwonnicy od strony wschodniej. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

7. Metalowy krzyż. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

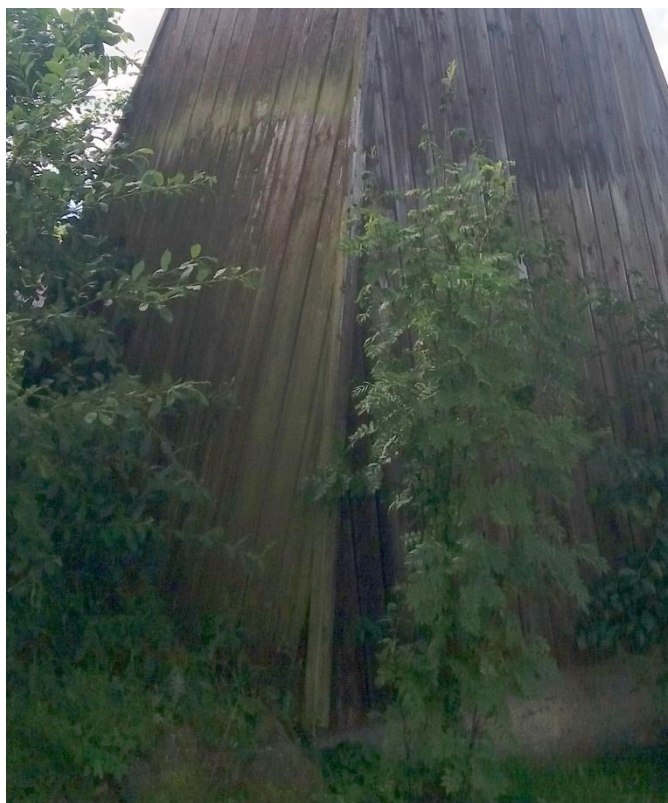

8. Zniszczenie i ubytki w dolnych partiach deskowania. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

9. Zniszczenie i ubytki fundamentu. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

Dzwonnica loretańska drewniana „Skoczyki”- Dz. ewid. nr 6097, 6095 Lipnica Wielka

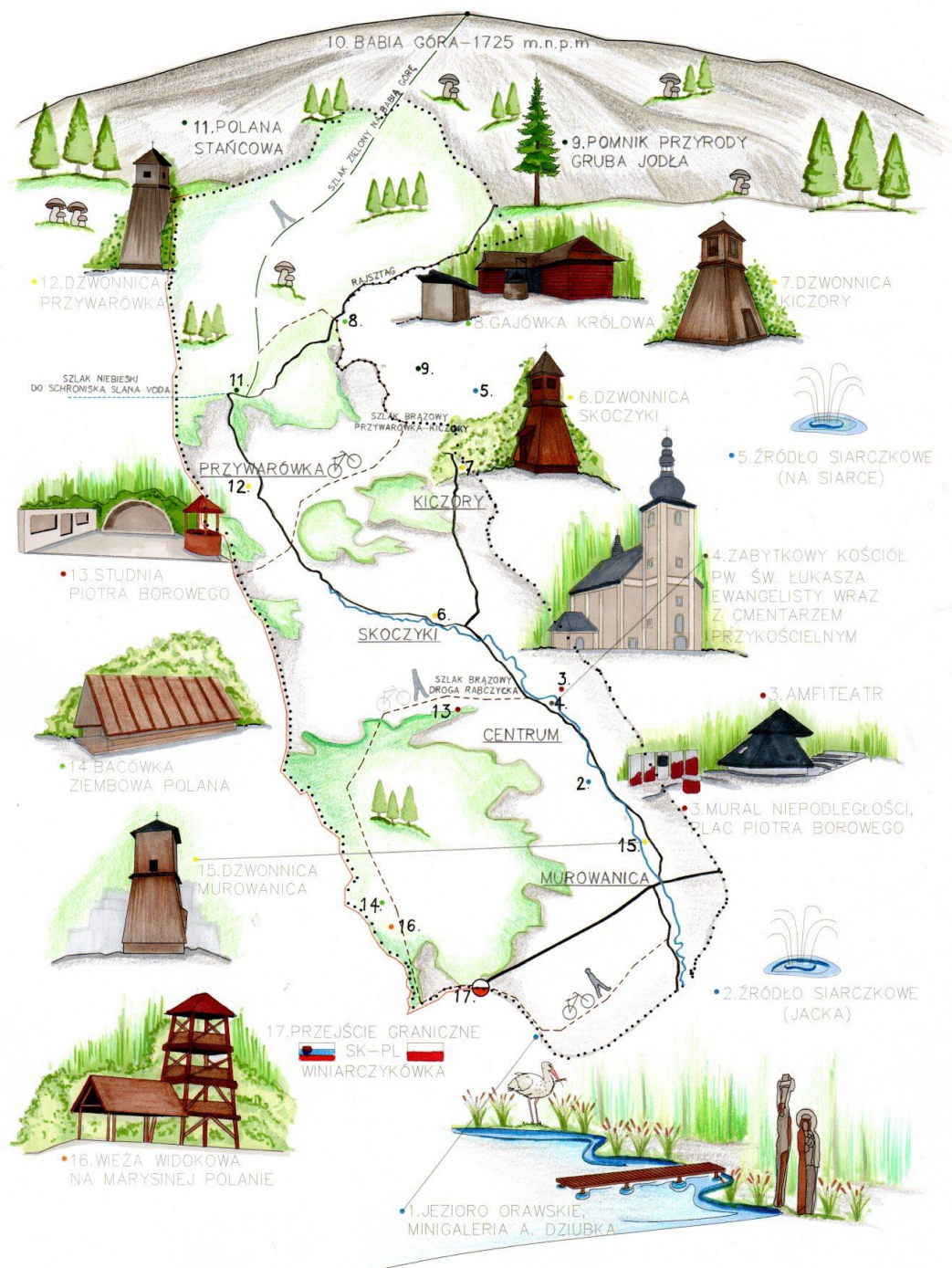

10. Porażenie deskowania przez glony. (fot. S. Kasprzak, marzec 2021r.)

11. Konstrukcja słupowa dzwonnicy z podestami. (fot. S. Kasprzak, sierpień 2023r.)

LIPNICA WIELKA ♥ TURYSTYCZNE ORAWY

Źródło; <https://ops.lipnicawielka.pl/atraccje/>